

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАСАЖИРСЬКИХ АВТОБУСНИХ СТАНЦІЙ

Дмитрієв І.А., д-р екон. наук, професор

Дмитрієва О.І., д-р екон. наук, професор

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Пасажирський транспорт є невід'ємною складовою загальної транспортної системи держави, який забезпечує потреби населення у перевезеннях. Саме автомобільний пасажирський транспорт наразі став артерією, яка з'єднує всю територію України в умовах відсутності повітряного транспорту, нестабільності залізничного, зупинки морського транспорту. З розвитком ринкових відносин підприємства пасажирського автомобільного транспорту опинилися у кризовій ситуації, наслідки якої ми можемо відчувати наразі. З одного боку, зношений парк рухомого складу, застаріла виробничо-технічна база, з іншого боку, велика питома вага пільгового контингенту, недостатня державна підтримка поставили підприємства пасажирського транспорту в критичні умови.

Пасажирські автобусні станції є складовою загальної системи пасажирського автомобільного транспорту, виконуючи функції реалізації квитків, інформаційного та побутового обслуговування пасажирів, які здійснюють міжміські, міжнародні та приміські перевезення.

Одночасно клієнтами пасажирських автобусних станцій є як експлуатаційні підприємства пасажирського транспорту, так і окремі перевізники пасажирів. Розвиток ринкових взаємозв'язків докорінно змінило взаємовідносини між перевізниками та пасажирськими автостанціями, з рівноправних партнерів з організації перевезень пасажирів вони перетворилися на «виробника» та «споживача» послуг. Пасажирські автобусні станції стали свіжою ланкою, вірніше посередником між автотранспортними підприємствами та пасажирями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні питання розвитку пасажирських перевезень розглянуто багатьма вченими та дослідниками, такими як Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю., Дмитрієва О.І [1-5], Овчар П.А. [6], Маковоз О. В., Рубан В.В. [7], Танклевська Н.С., Чернявська Т.А. [8], Кальченко О. [9,10], Панасенко Н.Л., Іваник В.Б. [11], Крихтіна Ю.О. [12] та іншими.

Деякі автори розглядають проблеми розвитку та функціонування транспортної галузі в цілому. Так у роботах [9, 10] авторами визначена позиція транспортної галузі в розвитку національної економіки, досліджено особливості та сучасні тенденції функціонування транспортного комплексу України за останні роки. У дослідженні визначено основні проблеми

транспортної сфери в умовах сьогоденних викликів, сформульовано заходи щодо забезпечення подальшого розвитку вітчизняного транспортного комплексу на сучасному етапі [9, С. 99].

Також в цілому досліджується транспортна система України у роботі [11] Авторами розроблено алгоритм комплексного інтегрального оцінювання розвитку транспортної системи в Україні, проведено аналіз базових статистичних показників для дослідження сучасного стану та перспектив розвитку транспортної системи.

Автор [12] у своєму дослідженні проводить аналіз державної політики щодо підвищення конкурентоспроможності національної транспортної галузі. У роботі визначено напрями формування та реалізації державної політики для вирішення існуючих проблем та суперечностей розвитку транспортної галузі України.

У роботі [8] авторами досліджено сучасний стан та виявлено проблеми функціонування транспортного комплексу України, які гальмують його розвиток. У дослідженні значну увагу приділено питанням стабілізації та оптимізації функціонування транспортного комплексу за рахунок конкурентних переваг і потенційних можливостей.

Деякі автори підходять до вирішення цієї проблеми по конкретним видам транспорту. Так дослідниками [7] проведено аналіз основних проблемних питань, що стримують належний розвиток процесу залізничних пасажирських перевезень. В роботі зазначено основні негативні фактори, що впливають на цей процес - питання перехресного фінансування та організації пасажирських перевезень.

Авторами [3] розглянуті методичні аспекти формування виробничих об'єднань підприємств міжміського пасажирського автомобільного транспорту; виявлено основні умови, за якими формування виробничого об'єднання підприємств міжміського пасажирського автомобільного транспорту є економічно доцільним.

У дослідженні [6] автором проведено аналіз автомобільного транспорту як системи, обґрунтовано комплекс пріоритетних позитивних чинників розвитку автомобільного транспорту. Особливої уваги заслуговує організаційна модель пасажирських перевезень автомобільним транспортом в Україні, відповідно до якої автомобільний транспорт можна представити як складну динамічну систему, що складається з інфраструктурних об'єктів, автотранспортних підприємств та інших структурних елементів організації пасажирських перевезень і пов'язані з потребами у транспортуванні, фінансовими й людськими ресурсами, техніко-екологічними вимогами, соціально-економічними й правовими аспектами, дотриманням високого рівня безпеки [6, С. 78].

Як бачимо з аналізу дослідженню економічних проблем розвитку та функціонування транспортного комплексу приділено достатньо уваги, але

питанням планування, організації, управління роботою пасажирських автостанцій значно менше.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на вагомий внесок у дослідження розвитку та функціонування підприємств пасажирського транспорту багатьма вченими та високу актуальність визначеного питання, слід зазначити, що певні питання стосовно тенденцій розвитку, перешкод та можливостей їх діяльності в Україні залишаються актуальними і потребують більш детального вивчення. Таким чином дослідження економічних проблем розвитку та функціонування пасажирських автобусних станцій є актуальними, практично значущими та затребуваними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження економічних проблем розвитку та функціонування пасажирських автостанцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початковим етапом цих досліджень є виявлення місця та ролі пасажирських автобусних станцій у загальній системі пасажирських перевезень (тобто встановлення та формування їх місці). Для цього з позицій системного підходу розглянемо діяльність автостанцій (рис. 1).

Рис. 1. Модель діяльності пасажирських автобусних станцій з позиції системного підходу

Джерело: побудовано авторами

Автобусні станції є частиною загальної системи пасажирських перевезень, складовими елементами якої є пасажирські перевезення з усіх видів транспорту та сполучень. Підприємства різних видів транспорту, з одного боку, покликані вирішувати важливе державне соціально-економічне завдання найповнішого та якісного задоволення потреб населення у пасажирських

перевезеннях. Але з іншого боку, є учасниками ринку, вони стають конкурентами. Таким чином, вони мають вирішувати одне спільне завдання, але з іншого боку їх економічні інтереси не збігаються.

Різні функції та ролі виконують на різних видах транспорту пасажирські автобусні станції (АС), залізничні вокзали, аеропорти, річкові та морські порти та вокзали. Загальна мета вимагає узгодження їх робіт, наприклад, погодження розкладу руху літаків, поїздів, теплоходів, автобусів. Вузькі економічні інтереси рухають на охоплення пасажиропотоків, збільшення частки ринку за рахунок конкурентів. Узгодження інтересів усіх учасників ринку пасажирських перевезень має бути компетенцією державного регулювання ринку транспортних послуг.

Якщо ж розглядати лише підсистему пасажирського автомобільного транспорту в міжміському сполученні, то до складу такої підсистеми входять пасажирські автостанції, експлуатаційні автотранспортні підприємства (АТП) (перевізники), інші підприємства, які надають різні види послуг пасажиром, переважно побутові. У цій системі головними елементами є АТП та АС. Перевізники надають рухомий склад, здійснюють пересування пасажирів між населеними пунктами. Автостанції є організаторами перевезень пасажирів – формують маршрутну мережу; розклад руху автобусів, продаж квитків, організовують обслуговування пасажирів безпосередньо на автостанції. Взаємини між цими двома учасниками транспортного процесу покликані забезпечити одне завдання які завжди однозначні.

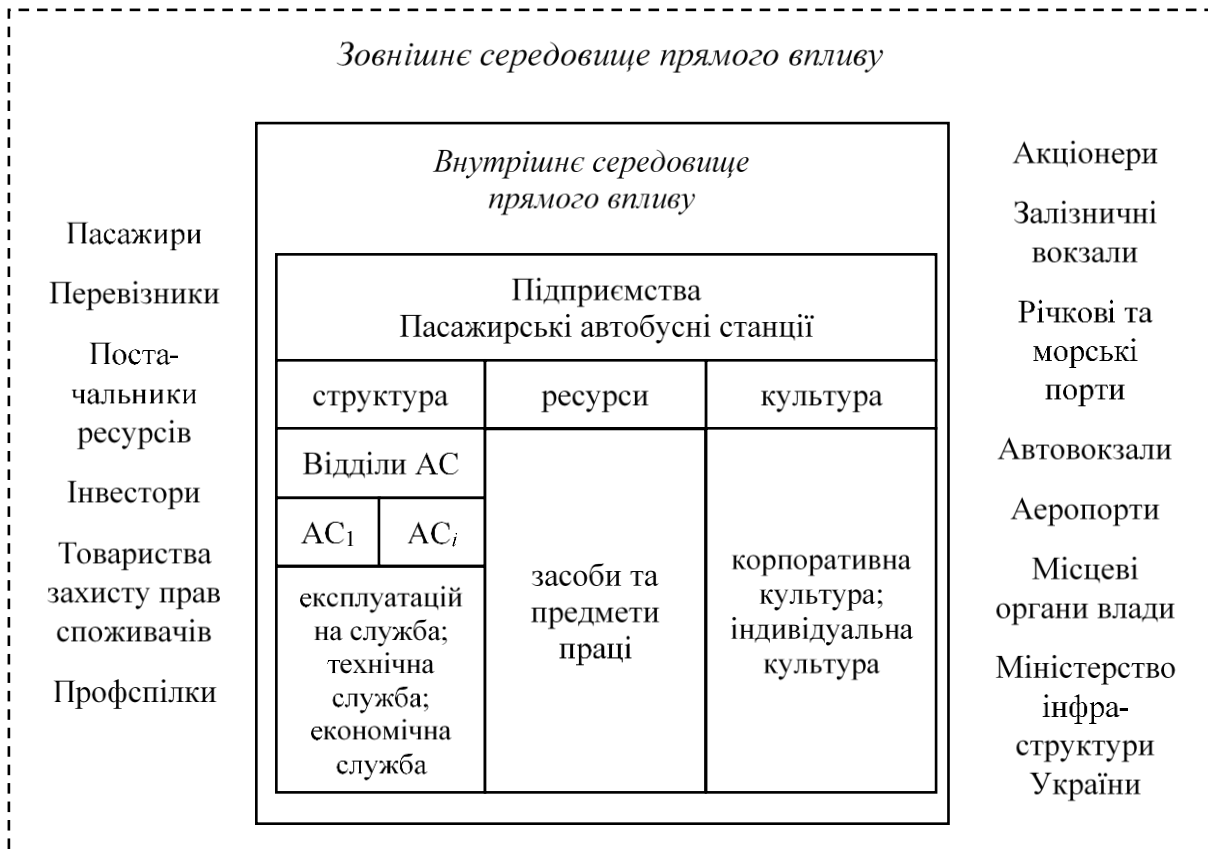
Розвиток ринкових відносин протиставив їх інтереси, що змусило їх переглядати виконувані функції. Це призвело до того, що частина перевізників відмовились від послуг автостанцій з реалізації квитків, а АС почали придбавати рухомий склад і самі виконують перевізні функції і в результаті страждає пасажир. Тому дослідження та вдосконалення механізму взаємовідносин між автостанцій та іншими учасниками ринку є найважливішою проблемою.

Будь-яке підприємство може розглядатися як система, що складається з окремих підсистем, як підсистема більшої загальної системи. Тому одні й самі чинники розглядаються як чинники зовнішнього, так і внутрішнього впливу (рис. 2).

Автобусні станції як частина системи можуть розглядатися як велика система, що складається з елементів. Вивчення внутрішніх рушійних сил автостанцій, формування економічних показників, управління ефективними використанням ресурсів, розробка системи управління якістю обслуговування пасажирів на автостанціях – це наступний напрямок досліджень, який зараз є досить актуальним, враховуючи клієнторієнтований підхід.

Пасажирські автобусні станції організуються у містах, населених пунктах та на трасах автомобільних доріг з основними завданнями:

- прийом та відправлення автобусів;

Рис. 1. Модель взаємодії АС із зовнішнім та внутрішнім середовищем

Джерело: побудовано авторами

- оперативне управління автобусним рухом на лініях приміськими, міжміськими та міжнародними сполученнями;
- керівництво роботою легкових таксомоторів у міжміському сполученні;
- забезпечення інструктажем водіїв автобусів та таксомоторів з безпеки руху на маршрутах;
- культурно-побутове обслуговування пасажирів, у тому числі: організація інформаційної служби; організація продажу квитків; організація багажу та ручної поклажі пасажирів; утримання автостанцій та прибирання території.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі аналізу теоретичних положень щодо проблем розвитку та функціонування транспортної галузі України виявлено місце та роль пасажирських автостанцій у загальній системі пасажирських перевезень, встановлено їх місію. Розглянуто підсистему пасажирського автомобільного транспорту в міжміському сполученні, визначено, що до її складу входять пасажирські автостанції, експлуатаційні автотранспортні підприємства (АТП) (перевізники), інші підприємства, які

надають різні види послуг пасажиром, переважно побутові. Вивчено внутрішні рушійні сили автостанцій, формування економічних показників, управління ефективними використанням ресурсів, розробка системи управління якістю обслуговування пасажирів. На підставі аналізу діяльності підприємств пасажирського транспорту сформовано модель функціонування автостанцій з позицій системного підходу та модель взаємодії АС із зовнішнім та внутрішнім середовищем.

Перелік посилань

1. Іванілов О.С., Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю. Економіка підприємств автомобільного транспорту: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Х.: ФОП Бровін О.В., 2017. 632 с.
2. Шевченко І.Ю. Місце автомобільного транспорту в транспортному комплексі України. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю ХНАДУ, 27 листопада 2015 р. Х.: ФОП Крамаренко Ю.М., 2015. С. 105–106.
3. Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю. Методичні аспекти формування виробничих об'єднань підприємств міжміського пасажирського автомобільного транспорту. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. Х.: ХНАДУ. 2015. № 1(8). Т. 1. С. 94–100.
4. Шевченко І.Ю., Дмитрієв І.А., Дмитрієва О.І. Дослідження впливу конструкційних характеристик на продуктивність міських автобусів великого класу. Автомобільний транспорт. 2022. № 50. С. 51–58.
5. Дмитрієва О.І. Методичний підхід до оцінки ефективності функціонування підприємств транспортної інфраструктури. *Економіка транспортного комплексу*. 2020. Вип. 35. С. 122–142.
6. Овчар П.А. Організаційно-управлінські особливості розвитку автомобільного транспорту України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 27. Ч. 1. С. 76 – 80.
7. Маковоз О. В., Рубан В. В. Проблеми розвитку та функціонування підприємств залізничного транспорту в сучасних умовах та шляхи їх подолання. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 43. С. 158-162.
8. Танклевська Н.С., Чернявська Т.А. Сучасні проблеми розвитку транспортного сектору України. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/suchasni-problemi-rozvitku-transportnogo-sektoru-ukraini.html> (дата звернення: 02.10.2022).
9. Кальченко О., Белорус А. Сучасні проблеми розвитку транспортного сектору України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. Вип. 2(26). С. 99-107.
10. Кальченко О., Ющенко Ю. Ризики і загрози стратегічного планування розвитку міського пасажирського транспорту. *Фінансові*

дослідження. 2019. Вип. 2.
URL: <https://fr.stu.cn.ua/index.pl?task=contextview&l=ua&id=17> (дата звернення: 02.10.2022).

11. Панасенко Н.Л., Іваник В.Б. Комплексна оцінка транспортної системи та її підсистем в Україні. *Економічний простір*. 2014. Вип. 84. С. 89-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_84_11 (дата звернення: 02.10.2022).

12. Крихітіна Ю.О. Проблеми та суперечності державної політики розвитку транспортної галузі України. Вісник національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління». 2021. Вип. 1(14). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/13265> (дата звернення: 02.10.2022).

References

1. Ivanilov, O. S., Dmytriiev, I. A., Shevchenko, I. Iu. (2017). *Economics of road transport enterprises [Ekonomika pidprijemstv avtomobilnoho transportu]: textbook for students of higher educational institutions*. Kh.: FOP Brovin O.V. 632 p

2. Shevchenko, I. Iu. (2015). The place of road transport in the transport complex of Ukraine [Mistse avtomobilnoho transportu v transportnomu kompleksi Ukrainy], *Problems and prospects of the development of entrepreneurship: a collection of materials of the 10th International scientific and practical conference dedicated to the 85th anniversary of the Khnadu*, Kh.: FOP Kramarenko Yu.M., P. 105–106.

3. Dmytriiev, I. A., Shevchenko, I. Iu. (2015). Methodical aspects of the formation of production associations of intercity passenger road transport enterprises. [Metodychni aspekty formuvannya vyrobnychkykh obiednan pidprijemstv mizhmiskoho pasazhyrskoho avtomobilnoho transportu], *Problems and prospects of entrepreneurship development*, No. 1(8), Vol. 1, P. 94–100.

4. Shevchenko, I. Iu., Dmytriiev, I. A., Dmytriieva, O. I. (2022). Study of the impact of structural characteristics on the performance of large-class city buses [Doslidzhennia vplyvu konstruktsiinykh kharakterystyk na produktyvnist miskykh avtobusiv velykoho klasu], *Automobile transport*, No. 50, P. 51–58.

5. Dmytriieva, O. I. (2020). A methodical approach to evaluating the efficiency of the functioning of transport infrastructure enterprises [Metodychnyi pidkhid do otsinky efektyvnosti funktsionuvannya pidprijemstv transportnoi infrastruktury], *Economy of the transport complex*, No. 35, P. 122–142.

6. Ovchar, P. A. (2017). Organizational and managerial features of the development of road transport in Ukraine [Orhanizatsiino-upravlinski osoblyvosti rozvytku avtomobilnoho transportu Ukrainy], *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, No. 27, P. 1, P. 76 – 80.

7. Makovoz, O. V., Ruban, V. V. (2013). Problems of development and functioning of railway transport enterprises in modern conditions and ways to overcome them [Problemy rozvytku ta funktsionuvannya pidprijemstv zaliznychnoho transportu v suchasnykh umovakh ta shliakhy yikh podolannia], *Herald of the economy of transport and industry*, No. 43, P. 158-162.

8. Tanklevska, N. S., Cherniavska, T. A. (2021). Modern problems of the development of the transport sector of Ukraine [Suchasni problemy rozvytku transportnoho sektoru Ukrainy], *Accounting and finance of agriculture: an educational portal*, available at: <https://magazine.faaf.org.ua/suchasni-problemi-rozvitku-transportnogo-sektoru-ukraini.html> (last accessed 02.10.2022).
9. Kalchenko, O., Belorus, A. (2021). Modern problems of the development of the transport sector of Ukraine [Suchasni problemy rozvytku transportnoho sektoru Ukrainy], *Problems and prospects of economics and management*, No. 2(26), P. 99-107.
10. Kalchenko, O., Yushchenko, Yu. (2019). Risks and threats of strategic planning of the development of urban passenger transport [Ryzyky i zahrozy stratehichnoho planuvannia rozvytku miskoho pasazhyrskoho transportu], *Financial studies*, No. 2, available at: <https://fr.stu.cn.ua/index.pl?task=contextview&l=ua&id=17> (last accessed 02.10.2022).
11. Panasenko, N. L., Ivanyk, V. B. (2014). Comprehensive assessment of the transport system and its subsystems in Ukraine [Kompleksna otsinka transportnoi systemy ta yii pidsystem v Ukraini], *Economic space*, No. 84, P. 89-97, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_84_11 (last accessed 02.10.2022).
12. Krykhtina, Yu. O. (2021). Problems and contradictions of the state policy of development of the transport industry of Ukraine [Problemy ta superechnosti derzhavnoi polityky rozvytku transportnoi haluzi Ukrainy], *Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Series "Public Administration"*, No. 1(14), available at: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/13265> (last accessed 02.10.2022).

РЕФЕРАТИ ABSTRACTS

УДК 334.78: 656.072; JEL Classification: G 340: R 410

Дмитрієв І.А., Дмитрієва О.І. ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАСАЖИРСЬКИХ АВТОБУСНИХ СТАНЦІЙ

Мета: дослідження економічних проблем розвитку та функціонування пасажирських автостанцій. Методика дослідження: метод аналізу та синтезу, системний підхід, метод узагальнення. **Результати:** У дослідженні виявлено місце та роль пасажирських автостанцій у загальній системі пасажирських перевезень, встановлено їх місію. Визначено, що пасажирські автобусні станції є частиною загальної системи пасажирських перевезень, складовими елементами якої є пасажирські перевезення з усіх видів транспорту та сполучень. У дослідженні розглянуто підсистему пасажирського автомобільного транспорту в міжміському сполученні, визначено, що до її складу входять пасажирські автостанції, експлуатаційні автотранспортні підприємства (АТП) (перевізники), інші підприємства, які надають різні види

послуг пасажиром, переважно побутові. У цій системі головними елементами є АТП та АС. Виявлено, що автостанції як частиною системи, а й можуть розглядатися як велика система, що з складових елементів. Вивчено внутрішні рушійні сил автостанцій, формування економічних показників, управління ефективними використанням ресурсів, розробка системи управління якістю обслуговування пасажирів. Сформовано модель взаємодії АС із зовнішнім та внутрішнім середовищем. Авторами в процесі дослідження визначено основні завдання АС. **Наукова новизна:** на підставі аналізу діяльності підприємств пасажирського транспорту сформовано модель функціонування автостанцій з позицій системного підходу та модель взаємодії АС із зовнішнім та внутрішнім середовищем. **Практична значущість:** результати дослідження економічних проблем розвитку та функціонування пасажирських автостанцій дає змогу побачити позитивні та негативні тенденції в цій сфері, що дає змогу підприємствам пасажирського автомобільного транспорту шукати шляхи їх відновлення та розвитку.

Ключові слова: пасажирські автобусні станції; економічні проблеми; зовнішнє середовище; внутрішнє середовище; модель взаємодії.

UDC 334.78: 656.072; JEL Classification: G 340: R 410

Dmytriiev I.A., Dmytriieva O.I. ECONOMIC PROBLEMS OF DEVELOPMENT AND FUNCTIONING OF PASSENGER BUS STATIONS

Purpose: The purpose was to study the economic problems of development and functioning of passenger bus stations. Research methods: The method of analysis and synthesis, systematic approach, and the method of generalization were used. **Results:** The study revealed the place and role of passenger bus stations in the overall system of passenger transportation, established their mission. It was determined that passenger bus stations are part of the overall system of passenger transportation, whose constituent elements are passenger transportation by all modes of transport and communication. The study considered the subsystem of passenger road transport in intercity communication; it was determined that it includes passenger bus stations, operating motor transport enterprises (MTE) (carriers), other enterprises that provide various types of services to passengers, mainly domestic. In this system, MTEs and bus stations are the main elements. It was found that bus stations can be considered not only as a part of the system, but also as a large system composed of constituent elements. The internal driving forces of bus stations, the formation of economic indicators, the management of efficient use of resources, the development of a quality management system for passenger service were studied. The model of interaction of bus stations with external and internal environment was formed. In the course of the study, the authors identified the main tasks of the bus station. **Scientific novelty:** Based on the analysis of the activities of passenger transport enterprises, a model of functioning of bus stations in terms of a systematic approach and a model of the interaction of bus stations with the external and internal environment were formed. **Practical significance:** The results of research into the economic problems of

passenger bus stations development and functioning allows us to see the positive and negative trends in this area, which enables passenger road transport enterprises to look for the ways of restoring and developing them.

Key words: passenger bus stations; economic problems; environment; internal environment; interaction model.

Відомості про авторів / About the Authors

Дмитрієв Ілля Андрійович – доктор економічних наук, професор, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, проректор з наукової роботи, м. Харків, Україна; e-mail: dmitriev.khnadu@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8693-3706>. Моб. (050) 587-97-66.

Dmytriiev Illia – Dr.Sc. in Economics, Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Vice-rector for Scientific Work, Kharkiv, Ukraine.

Дмитрієва Оксана Іллівна – доктор економічних наук, професор, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, завідувачка кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: oksanahnadu@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9314-350X>. Моб. (063) 353-79-98.

Dmytriieva Oksana – Dr.Sc. in Economics, Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Head of the Department of Economics and Business, Kharkiv, Ukraine.